

**ชื่อโครงการ** ประสิทธิภาพการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และยโสธร  
**หัวหน้าโครงการวิจัย** นายปรเมศร์ อัสวเรืองพิภพ สาขาวิชาบริหารธุรกิจเกษตร  
วิทยาลัยการบริหารและจัดการ  
**ผู้ร่วมโครงการ** ผศ.ดร.โอปอล์ สุวรรณเมฆ สาขาวิชาการจัดการธุรกิจเกษตรและ  
อุตสาหกรรมอาหาร วิทยาลัยการบริหารและจัดการ  
**ประจำปีงบประมาณ** 2556

### บทคัดย่อ

จังหวัดสุรินทร์และยโสธร เป็นจังหวัดนาร่องในการผลิตข้าวอินทรีย์อีกจังหวัดหนึ่ง โดยได้ประกาศนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้สุรินทร์เป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ปลอดสารเคมีและสารพิษ เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งให้แก่เกษตรกรในการพัฒนาอาชีพการเกษตรให้ทันกระแสโลกและลดปัญหาดังกล่าว อย่างไรก็ตามถึงแม้การผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์จะได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน แต่การขยายพื้นที่ข้าวอินทรีย์ยังมีไม่มากนัก เนื่องจากความผันผวนของราคาและต้นทุนการผลิต ทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจในการดำเนินการผลิต แนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยลดผลกระทบทางหนึ่งได้ คือการหาทางเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตว่าควรจะมีการปรับเปลี่ยนการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างไรที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ รวมถึงการศึกษาถึงปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของประสิทธิภาพการผลิตเพื่อนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ที่เหมาะสมต่อไป

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์จังหวัดสุรินทร์และยโสธรและได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตร ภายใต้การกำกับของ มคอข. จำนวน 400 ราย โดยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ในช่วงเวลา ตุลาคม พ.ศ.2555-พฤษภาคม พ.ศ.2556

ข้อมูลทั่วไปทางด้านลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล กลุ่มเกษตรกรตัวอย่างที่ได้จากการสำรวจมีส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 58.8 มีระดับการศึกษาประถมศึกษาร้อยละ 79.2 มีสถานภาพสมรสร้อยละ 80.0 ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวถึงร้อยละ 90.8 มีอายุเฉลี่ย 53.9 ปี และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.8 คน หรือประมาณ 5 คน

สภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ทำการสำรวจมีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 16.4 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งพื้นที่เพาะปลูกมีระยะการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเคมีเป็นอินทรีย์เฉลี่ย 34.5 เดือน เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกข้าวอินทรีย์ 6.9 ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ช่วยงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 2.6 คนต่อครัวเรือน และเกษตรกรมีการเข้า

รื้ออบรมเกี่ยวกับการปลูกข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 4.5 ครั้งต่อคน สำหรับการได้รับข้อมูลข่าวสารสำคัญได้แก่ ผู้นำกลุ่ม/ชุมชน ปัญหาที่มักประสบในการผลิต ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูกข้างเคียงใช้สารเคมี ภัยแห้ง ฝน ไม่ตกตามฤดูกาล พบวัชพืชเป็นจำนวนมาก มีแมลงรบกวน ต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งในพื้นที่ ที่ทำการสำรวจมีค่าแรงงานจ้างเฉลี่ย 228.9 บาทต่อคนต่อวัน ทางด้านการตลาดข้าวอินทรีย์ ผลผลิต ที่ได้เกษตรกรมีการกระจายไปยังพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด โดยมีวิธีการขายสำคัญ คือ นำไปส่งให้ผู้ซื้อ ในแหล่งรับซื้อ และราคาที่ได้รับซื้อนั้นถูกกำหนดโดยพ่อค้าที่มารับซื้อ อยู่ที่เฉลี่ย 20.3 บาทต่อกิโลกรัม สำหรับแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เกษตรกรได้รับเกี่ยวกับการตลาด ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ พบว่า มีค่าประสิทธิภาพทางเทคนิคเฉลี่ย 0.71 แสดงว่า การใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรตัวอย่างยังไม่มีประสิทธิภาพเต็มที่หรือกล่าวได้ว่า การผลิตข้าวอินทรีย์ยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางเทคนิคได้อีกร้อยละ 29 และผลการวิเคราะห์ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการผลิตข้าวอินทรีย์ ได้แก่ อายุของเกษตรกรตัวอย่าง (ปี) ระดับ การศึกษาของเกษตรกรตัวอย่าง (จำนวนปีที่ศึกษา) และ ตัวแปรหุ่นลักษณะครอบครัว (เดี่ยวหรือ ขยาย) ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 นี้มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

#### ข้อเสนอแนะ

1. อายุของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว การศึกษาพบว่าหากเกษตรกรยิ่งมีอายุที่มากขึ้น ก็มีแนวโน้ม จะทำการผลิตได้เก่งได้ดี ซึ่งสำหรับเกษตรกรอินทรีย์แล้วนั้น การผลิตในระบบนี้ไม่ได้เป็นการผลิตที่ใช้ เทคโนโลยีที่ซับซ้อน ในทางกลับกัน เป็นการผลิตที่สามารถอยู่ร่วมกันได้กับระบบนิเวศของชุมชน ท้องถิ่นด้วย

2. ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่าหากเกษตรกรยิ่งมีการศึกษาที่สูงขึ้น ก็มีแนวโน้มจะ ทำการผลิตได้ดี สำหรับเกษตรกรอินทรีย์แล้วนั้น ความรู้ ความเข้าใจ ที่มากขึ้น เมื่อมีนัยยะจากจำนวนปี ที่ศึกษา เป็นผลบวกต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตข้าว จึงสามารถเข้าใจได้ ว่าหากสนับสนุนการ เรียนรู้ที่มากขึ้น แล้ว เกษตรกรเหล่านั้นจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตน ในการผลิตข้าวได้ดีขึ้นด้วย

3. การเป็นครอบครัวขยาย หรือครอบครัวที่มีสมาชิกในครัวเรือนที่ใหญ่ นอกจากพ่อ-แม่-ลูก แล้ว ยังมีญาติพี่น้อง ปู่ย่าตายายและลูกหลานอยู่ร่วมกัน จะส่งผลทางบวกต่อประสิทธิภาพการผลิต ข้าวอินทรีย์ ซึ่งแสดงให้เห็นจากการดำรงชีวิตของคนไทยในสังคมชนบทที่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรม ต้องอาศัยแรงงานจากครอบครัวในการทำเกษตร บางครั้งอาจได้ความหลากหลายในอาชีพ ที่จะ สามารถเกื้อกูลกันได้ และหากมีญาติผู้ใหญ่อาศัยอยู่ด้วยก็สามารถดูแลให้การอบรม และทางกลับกัน การผลิตที่ไม่มีสารเคมีก็จะช่วยให้สมาชิกครัวเรือนทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย